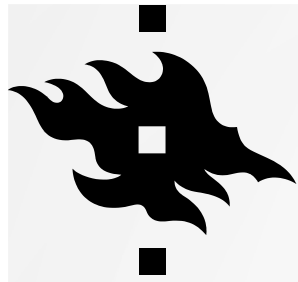

ALTERNATIVE ACCESS - VAIHTOEHTOINEN SAATAVUUS

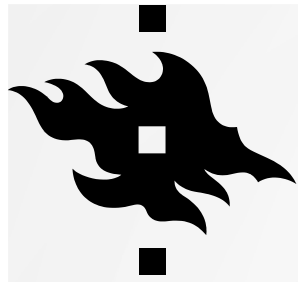
Juha Leppämäki / tietoasiantuntija
Helsingin yliopiston kirjasto
24.10.2019

TAUSTA – MIKSI ALTERNATIVE ACCESS?

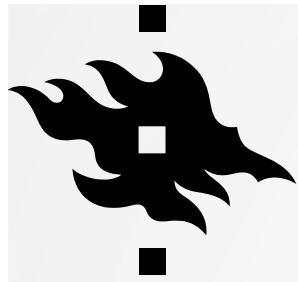
- Taustalla pyrkimys kohti yhä laajempaa Open Access – julkaisemista ja tiedejulkaisujen hintojen nousu
- FinELib-konsortion neuvottelujen tavoitteisiin kuuluvat kohtuulliset hinnat ja avoin julkaiseminen ilman lisäkustannuksia
- Neuvotellaan hinnoista
 - ” Tiedelehtien hintojen pitää olla kohtuullisia.”*
- Sen lisäksi neuvotellaan Open Access -julkaisemisesta
 - ” Siirtyminen avoimeen julkaisemiseen pitää toteuttaa ilman lisäkustannuksia.”*

* <http://finelib.fi/neuvottelut/>

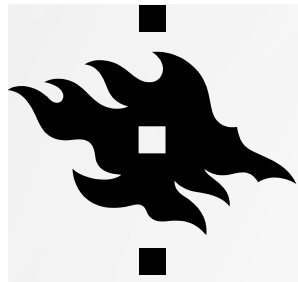
TAUSTA – MIKSI ALTERNATIVE ACCESS?

- Suomi ei ole yksin - sama tilanne myös muualla maailmassa
- Saksassa ei sopimusta Elsevierin kanssa 2017-
- Ruotsissa ei sopimusta Elsevierin kanssa 2018-

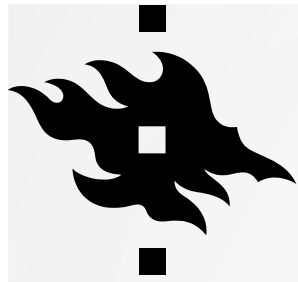
TAUSTA – MIKSI ALTERNATIVE ACCESS?

- Suomessa neuvoteltiin 2018 Wileyn ja Taylor&Francisin kanssa
- Sopimukset päättyivät 31.12.2018
- Neuvottelut jatkuivat vielä 2019 alussa
- Wileyn kanssa tehtiin lyhytaikainen sopimus vuoden 2019 loppuun
- Neuvottelut Taylor&Francisin kanssa päättyivät tuloksettomina
- Pääsy Taylor&Francisin konsortiotilauksen lehtiin katkesi helmikuussa 2019
 - 1807 lehteä konsortiotilauksen piirissä

MITEN KIRJASTO VALMISTAUTUI?

- Viestintä tutkijoille ja opiskelijoille aloitettiin ennen pääsyn katkeamista
 - Kehotettiin ottamaan talteen tarvittavat artikkelit ennen kuin pääsy katkeaa
 - Systemaattinen lataaminen ja robottien käyttö ei sallittu
- Kirjasto loi [Alternative access -verkkosivun](#)
 - FinELibillä on myös oma [Alternative access -sivu](#)
- Alternative access -sivulla on tietoa neuvotteluista ja erilaisia työkaluja ja ohjeita artikkelien löytämiseen

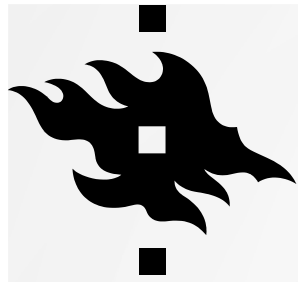
MITEN KIRJASTO VALMISTAUTUI?

- Ohjattiin käyttäjät Alternative Access -sivulle:
 - Helka-tietokannasta
 - Helkan etusivulla oli tiedote ja linkki Alternative Access-sivulle
 - SFX-näytöltä
 - Taylor&Francisin lehtien kohdalla on huomautus rajoittuneesta pääsystä ja linkki Alternative Access sivulle
 - esim. [Lehti ei saatavilla -> ohjataan Alternative Access-sivulle](#)
 - Kirjaston kotisivulta

MITEN KIRJASTO HANKKII ARTIKKELEITA?

- Kirjastolla kolme tapaa toteuttaa vaihtoehtoista saatavuutta:
- Resurssien jakaminen eli kaukopalvelu
- Artikkelien Open access -versioiden etsiminen
- Ostaminen artikkeli kerrallaan (Get It Now-palvelu)

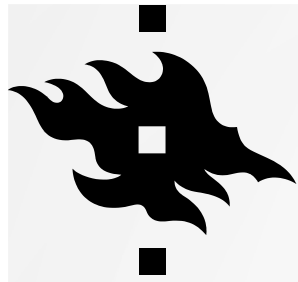
RESURSSIEN JAKAMINEN

- Pitkääaikaiskäyttö kirjaston core-tilauksiin vuoden 2018 loppuun asti
 - Pääsy säilyy maksettuihin vuosikertoihin
- Joka kirjastolla on oma valikoima core-lehtiä
 - Core-lehdet ovat ne lehdet, joihin kirjastolla oli jo tilaus, kun konsortiosopimus alkoi
- Konsortiotilauksen 1807 lehdestä 689 (38 %) on vähintään yhden kirjaston core-tilauksissa
- Jos meillä ei ole pitkäaikaissaatavuutta voimme tilata artikkelikopioita toiselta kirjastolta, jolla on pääsy
- Uudempia artikkeleita voidaan tilata ulkomaisista kirjastoista

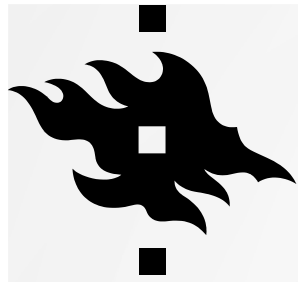
OPEN ACCESS

- Erilaisia työkaluja Open access -versioiden löytämiseen esitellään kirjaston Alternative access -sivulla
- Hakukoneita Open access -artikkelien etsimiseen
- Selainlaajennuksia tai -lisäosia, jotka auttavat OA-versioiden löytämisessä

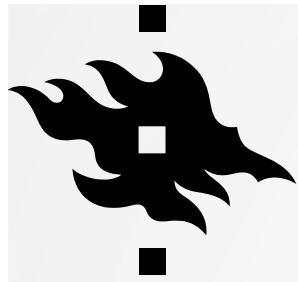
OPEN ACCESS SELAINLISÄOSAT

- [Open Access Button](#)
- Käytettävissä joko hakulaatikon kautta tai selainlisäosana
- Tarkistaa onko Open access -versiota saatavilla
- Jos OA-versiota ei löydy OA Button voi auttaa pyytämään artikkelin tekijää tallentamaan sen julkaisuarkistoon
- Tällöin pitää kirjautua ja antaa sähköpostiosoite sekä kertoa, miksi tarvitsee artikkelin
 - Muuten käyttö ei vaadi kirjautumista
- Tehtyjä pyyntöjä voi seurata palvelun sivuilla

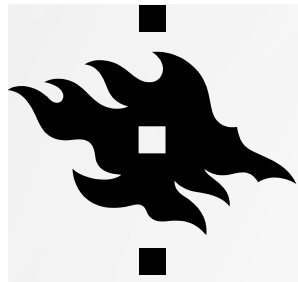
OPEN ACCESS SELAINLISÄOSAT

- [Unpaywall](#)
- Selainlisäosa, joka ilmoittaa jos sivulla näkyvä artikkeli on saatavilla OA-versiona
- Ilmoittaa halutessa värikoodilla minkä tyyppisestä OA-artikkelista on kyse (gold/green/bronze)
- Unpaywall on myös aktivoitu kirjaston SFX:ssä
- Artikkelihakua käytettäessä Helka näyttää Unpaywall-linkin, joka ohjaa suoraan julkaisuarkistossa olevaan OA-versioon
 - esim. [Artikkeli löytyy Helkasta Unpaywallin avulla](#)

OPEN ACCESS SELAINLISÄÖSAT

- [Lazy Scholar](#)
- Sisältää paljon ominaisuuksia, kuten alometriikkaa ja apuvälineitä viittausten tekemiseen
- Jos OA-versio artikkelista löytyy antaa linkin vaihtoehtoiseen versioon
- Osa linkittää myös lisensoituihin aineistoihin käyttäjän instituution perusteella
- Lazy Scholar antaa myös käyttäjätunnuksen ja tallentaa historiaa hauista. Tällä perusteella se voi suositella muita artikkeleita samasta aiheesta.

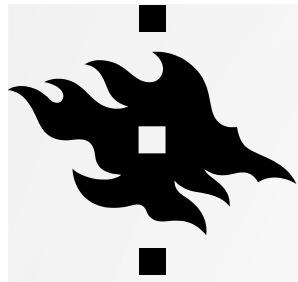
OPEN ACCESS SELAINLISÄOSAT

- [Kopernio](#)
- Clarivate Analyticsin (mm. Web of Science) selainlisäosa
- Löytää OA-versioita artikkeleista
- Vaatii käyttäjätunnuksen luomista ja kirjautumista
- Oman yliopiston voi kertoa Koperniolle, jolloin se tarjoaa myös lisensoituja artikkeleita
- Löydetyt oa-artikkelit Kopernion tallentaa varastoon (locker)

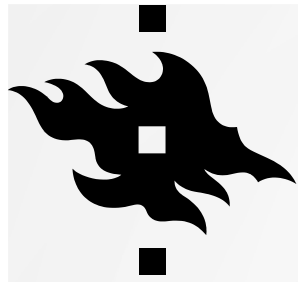
OPEN ACCESS SELAINLISÄÖSAT

The screenshot shows a journal article page with several annotations. A red circle labeled "Lazy Scholar" points to the "Full Text" button in the top navigation bar. Another red circle labeled "OA Button" points to a lock icon in the top right corner. A third red circle labeled "Unpaywall" points to a green padlock icon in the bottom right corner. The article title is "Ancestral Characteristics of Modern Populations" by Paola Giuliano & Nathan Nunn, published online on 26 Mar 2018. The DOI is https://doi.org/10.1080/20780389.2018.1435267. The page also features a search bar, a navigation menu, and a footer with social media icons and a "Get access" button.

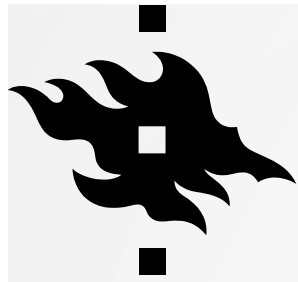
OPEN ACCESS HAKUKONEET

- [Core](#)
- Voittoa tavoittelematon brittiläinen palvelu
- Kerää Open access -artikkeleita julkaisuarkistoista ja lehdistä ympäri maailmaa
- Tällä hetkellä haettavissa yli 135 miljoonaa artikkelia
- Coren dataa käyttää muun muassa Iris.AI
- esim. [Artikkeli ei enää saatavilla T&F:n kautta...
...mutta OA-versio löytyy Coresta](#)

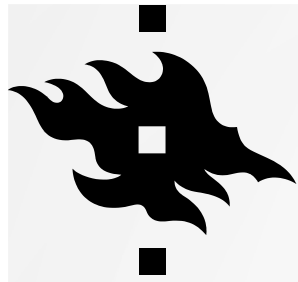
OPEN ACCESS HAKUKONEET

- [Base](#)
- Bielefeldin yliopiston kirjaston ylläpitämä palvelu
- Indeksoitu yli 150 miljoonaa dokumenttia
- 60% on Open access -dokumentteja
- Sisältää myös aineistoa, joka ei ole avoimesti käytettävissä
- esim. [Artikkeli ei enää saatavilla T&F:n kautta...
...mutta OA-versio löytyy Basesta](#)

OPEN ACCESS HAKUKONEET

- [OpenAIRE](#)
- OpenAIRE on EU:n rahoittama avointa tiedettä tukeva hanke
- Palveluihin sisältyy hakuportaali
- Tällä hetkellä haettavissa yli 31 miljoonaa dokumenttia
- Tiedot kerätään useista julkaisuarkistoista ja lehdistä.
- esim. [Artikkeli ei enää saatavilla T&F:n kautta...](#)
[...mutta OA-versio löytyy OpenAIREsta](#)

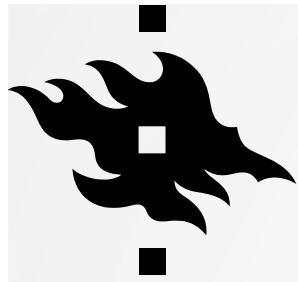
ARTIKKELIEN OSTAMINEN

- CCC Get It Now -palvelu aktivoitiin SFX:ssä kirjaston core-lehdille ja muille käytetyimmille Taylor&Francisin lehdille
- Käyttäjät voivat löytää artikkeleita Helkan artikkelahaun kautta ja tilata niitä suoraan sähköpostiinsa
 - esim. [Artikkeli tilattavissa Get It Now-palvelusta](#)
- Kirjasto maksaa artikkelit
 - Lasku kerran kuussa
- Palvelu on vain Helsingin yliopiston henkilökunnalle ja opiskelijoille
 - Rajattu helsinki.fi -sähköpostiosoitteisiin

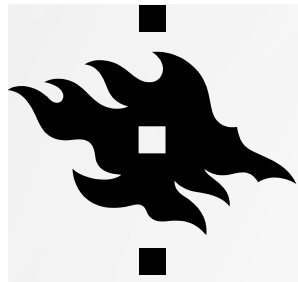
GET IT NOW

- Rajaukset tarjottavaan valikoimaan tehdään SFX:ssä
 - Tarjottavat lehdet
 - Tarjottavat vuosikerrat
- Get It Now'n hallintaliittymässä voidaan rajata
 - Palvelun aukioloaikaa
 - Maksimisummaa, jonka kirjasto on valmis käyttämään palveluun
 - Artikkelin maksimihintaa
 - Kuinka monta artikkelia sama käyttäjä voi tilata esim. 24 h aikana
 - Saman artikkelin uudelleen tilaamista
 - Sallittuja sähköpostiosoitteita

ERI MENETELMIEN VERTAILUA

- Open Access
 - Open Access on keskeinen päämäärä aineistoneuvotteluissa
 - OA-vaihtoehtojen suosittelu on hyvin linjassa neuvottelujen päämäärien kanssa
- Resurssien jakaminen
 - Perinteistä kirjastojen välistä yhteistyötä
 - Kirjastoilla on valmis, hyvin toimiva prosessi kaukopalvelulle
 - Voidaan toimittaa vain painettuja kopioita
- Artikkelien ostaminen
 - Käyttäjät saavat artikkelin nopeasti ja elektronisessa muodossa
 - Maksaa rahaa ja kirjasto päätyy maksamaan kustantajille

TUTKIJOIDEN VÄLINEN JAKAMINEN

- Artikkelin pyytäminen kirjoittajilta
- Artikkelin pyytäminen kollegalta, jolla on lisensoitu pääsy
 - Normaalisti lisenssit sallivat pienimuotoisen käyttäjien välisen artikkelien jakamisen tieteellisen kommunikaation nimissä (scholarly communication)
 - Aihetunniste [#ICanHazPDF](#) Twitterissä artikkeleiden pyytämiseen
- Kirjasto ei välikätenä, ei näy meille
- FinELib valmistelee kyselyä Taylor&Francis -katkon vaikutuksista käyttäjiin
- Ruotsin Elsevier-katkon vaikutuksia on tutkittu

KATSAUS RUOTSIIN

- Miten käyttäjät saaneet artikkelia Ruotsissa?
- 23% kirjaston kautta
- 22% kollegan kautta
- 22% kirjoittajan kautta
- 42% oli löytänyt artikkelia ”online”
- 75% ei ollut OA-versioita etsiviä selainlisäosia asennettuna
- Online lähteissä erottui ResearchGate, 45% ja vähemmässä määrin Sci-Hub, 24%.

lähde: Olsson, Lisa, Lindelöw, Camila Hertel, Jakobsson, Frida, & Österlund, Lovisa. (2019, June). Consequences of Sweden Cancelling Elsevier. Zenodo.

<http://doi.org/10.5281/zenodo.3259809>

ESIMERKIT

- [Lehti ei saatavilla -> ohjataan Alternative Access-sivulle](#)
- [Artikkeli löytyy Helkasta Unpaywallin avulla](#)
- [Artikkeli tilattavissa Get It Now-palvelusta](#)
- [Artikkeli ei enää saatavilla T&F:n kautta...](#)
[...mutta OA-versio löytyy Coresta](#)
- [Artikkeli ei enää saatavilla T&F:n kautta...](#)
[...mutta OA-versio löytyy Basesta](#)
- [Artikkeli ei enää saatavilla T&F:n kautta...](#)
[...mutta OA-versio löytyy OpenAIREsta](#)

KIITOS!

Juha Leppämäki / tietoasiantuntija /Helsingin yliopiston kirjasto

juha.leppamaki@helsinki.fi